

REGIONINIAI TAUTOSAKOS YPATUMAI

TERITORINIAI MATMENYS TAUTOSAKOS DARBE

LEONARDAS SAUKA

Du esminiai žmonių būties dalykai – laikas ir erdvė – daugelio kryptių ir srovių moksliniuose darbuose yra tapę pagrindiniais atramos taškais, būtiniais matmenimis, kai norima orientuotis reiškinių margumyne, suvokti jų tarpusavio sąlygotumą ir raidą. Humanitariniai ir socialiniai tyrinėjimai erdvės matmenį dažnai konkretina kaip teritorinį. Pavyzdžiui, kultūrinė istorinė mokykla ypač pabrėžė visuomeninės ir gamtinės aplinkos (klimato, rasės) reikšmę literatūrai ir menui (žr. *Tenas I. Meno filosofija. – 1938–1940. – 2 t.*). Folkloristikoje demonstratyviai kėlė minėtų matmenų reikšmę „suomių mokykla“, įdiegusi istorinį-geografinį metodą.

Tiesa, buvo ir yra oponuojančių teorijų. Antai kintantis laikas priešinamas amžinybei, o regimoje su vieta susijusioje įvairovėje ieškoma universalių bruožų, iškeliami žmonių ir visuomenių bendrumai. Šitos tendencijos, nenustelbdamos vyraujančių, tik praplečia kultūros ir meno reiškinių vertinimą.

Tautosakos mokslo dėmesys teritoriniams matmenims kiek kitoks negu literatūros. Individualusis menas esti veikiamas daugelio skirtingos kilmės veiksnių. Autoriaus gimtinė ir gyvenamoji aplinka jei ir aprašoma, tai tik kaip vienas patirties šaltinių šalia įvairiausių kitų, neretai visai nesusijusių su ta ar kita vieta. Tautosakininkas paprastai neturi duomenų apie konkrečius kūrėjus. Kūrybos akto pėdsakai seniai dingę, pats kūrinys gyvas tradicijos dėka. Todėl labai svarbūs tampa duomenys apie tai tradicijai atstovaujantį pasakotoją ar dainininką, iš kurio užrašomas kūrinys: ne tik asmens vardas, pavardė, amžius, bet ir kur jis gyvena (ar iš kur kilęs), kur, kada, kieno užrašyta. Pateikti šiuos vietas ir laiko duomenis kūrinio metrikoje – kiekvieno rinkėjo, moksliskai renkančio tautosaką, veiklos aksioma. Vieta pažymima nurodant administracinius vietovardžius (...kaimą, parapiją, valsčių, apylinkę, apskritį, rajoną ir pan.). Kartais, ypač anksčiau, rinkėjai tėra nurodę etnografines sritis, pavyzdžiui, Aukštaitiją, Žemaitiją, Mažąją Lietuvą, kurių ribos nėra griežtai apibrėžtos. Teritorija apibūdina-

ma ir dar bendresnėmis – krašto, valstybės, žemyno – sąvokomis: Lietuvos pasakos, Europos daina.

Kai tiriama vienos ar kitos teritorijos tautosaka, siekiama suprasti jos savitumą, paaiškinti skirtumų priežastis, savaime suprantama, kad dėmesys nukrypsta į to ploto gyventojus, jų kalbą, papročius, psichologiją, istoriją, jų tautinę, religinę, profesinę, socialinę turtinę sudėtį, santykius. Daug mažesnė svarba dažnai suteikiama geografiniams aplinkos ypatumams. Tad teritorinis aspektas turimas galvoje ir tais atvejais, kai išskiriama tautosakos dalis įvardijama, pasitelkiant gyventojų pavadinimus, kaip antai uteniškių mįslės, telšiškių oracijos, lietuvių dainos ir t. t.

Pats sumanymas tyrinėti teritorinius ypatumus įvardijamas įvairiais žodžiais. Tarkim, sakoma, kad tiriami *vietiniai*, *lokaliniai*, *regioniniai*, *sritiniai*, *teritoriniai*, *arealiniai* bruožai. Šių terminų kiekybiniai (dydžio) skirtumai yra tiksliai neapibrėžti, dalis jų vartojami kaip sinonimai.

Nuo tiriamo ploto dydžio priklauso daug kas. Nors metodiškai tai nėra griežtai nustatyta, bet akivaizdu, kad galimybės esti skirtingos: ar įmanoma medžiagos visumos analizė, ar reikia pasitenkinti būdingų pavyzdžių tyrimu, ar galima aprėpti daugumą skiriamųjų požymių, ar – tik vieną kitą, ar bus išryškintos ir detalės, ar tik pateiktas sintetinis vaizdas ir t. t.

Beje, teritoriniams tyrimams tvirtą pagrindą teikia tautosakos šaltiniai – spausdinti ir rankraštiniai rinkiniai. Lietuvių tautosakos rinkimo istorija, jos tendencijos tokios, kad daugelis rinkinių yra iš tam tikro ploto. Štai pirmasis – L. Rėzos parengtas – lietuvių liaudies dainų rinkinys sudarytas iš Mažojoje Lietuvoje užrašytų kūrinių. S. Stanevičiaus „Dainės Žemaičių“ rinktos tarp Viduklės ir Eržvilko. S. Daukanto rinkinys „Pasakos masių“ sudarytas iš žemaičių pasakų. A. Šleicherio paskelbti tekstai užrašyti Mažojoje Lietuvoje. A. Juškos dainininkės – iš Veliuonos ir gretimų apylinkių, kitos – iš kiek toliau atsikėlusios ir tik truputis – alsėdiškių ir pušalotiškių. A. Leskynas rinko Vilkyškių apylinkėje, o K. Brugmanas – Garliavos. J. Basanavičius iš savo gimtojo Ožkabalių kaimo sudarė 400 dainų rinkinį. V. Kalvaitis daugiau kaip pusę tūkstančio dainų užrašė Mažojoje Lietuvoje. J. Pakalniškis (A. Bruožis) išleido klaipeidiškių dainas. Iš šiaur rytinės Lietuvos dalies netoli pusanatro tūkstančio dainų paskelbė A. R. Niemis ir A. Sabaliauskas, o dzūkų dainas – V. Krėvė-Mickevičius. Mažosios Lietuvos, Vilniaus, Klaipėdos krašto tautosaką skelbė J. Balys „Tautosakos darbuose“.

Ne visi stambūs rinkiniai buvo vieningi teritoriniu požiūriu. Antai J. Basanavičiaus „Lietuviškų pasakų įvairių“ atskiri tomai atstovauja skirtingoms sritims: I t. – daugiausia Mažajai Lietuvai (šiek tiek – Garliavai), II t. vėrauja aukštaičių ir žemaičių pasakos, III ir IV t. – suvalkiečių pasakojamoji tautosaka. Visų Lietuvos etnografinių sričių dainų pluoštus pateikė J. Čiurlionytė „Tautosakos darbų“ V t.

XX a. antrojoje pusėje taip pat buvo skelbiama didesnių ir mažesnių regionų tautosaka. Tarp jų pažymėtinos dvi J. Balio knygos, kur sudėtos dainos, jo užrašytos iš Amerikoje gyvenančių lietuvių. Naujos galimybės stebėti regioninius skirtumus atsivėrė pradėjus leisti „Lietuvių liaudies dainyną“: čia kiekvieno dainos tipo visa margaspalvė įvairovė, susidariusi dainai gyvuojant skirtinguose Lietuvos kampeliuose, matyti kaip ant delno.

Nebevardijant kitų leidinių, teigtina, kad ir dauguma rankraštinių tautosakos rinkinių sudaryta iš tam tikrame plote užrašytos medžiagos: ar iš vieno kaimo, ar iš vienos apylinkės, miestelio ir pan. Neretai ir vienas talentingas pateikėjas yra puikus tos apylinkės, krašto tautosakos repertuaro aruodas.

Tuo būdu sudaryti rinkiniai, ypač paskelbtieji, leido sužinoti, kokie kūriniai paplitę, kokie būdingi žanrai, kokia kalba, meninės raiškos priemonėmis pasižymi skirtingų regionų tautosaka. Vietinį savitumą atskleidžia prarmės, įvadai, specialūs straipsniai ir kitokios publikacijos.

Viena pirmųjų pastangų pasitelkus ne mokslą, o grožinę kūrybą išryškinti atskirų Lietuvos pašalių papročius, buitį, folklorą yra M. Valančiaus „Palangos Juzė“. Tik prisiminkime, kaip gyvai pavaizduotos Kupiškio parapijos Šlapelių sodyboj vykstančios vestuvės. Juk čia pirmą kartą visa grožybe buvo atskleistas šio krašto vestuvių verkavimų ciklas, taip stipriai suaugęs su ceremonijomis. Čia ir žodeliai, rodos, būtų visai nereikšmingi, kaip tas intarpinis *gi*, kitos tarmės ausiai skamba itin ekspresyviai, tarsi nežaimojantis imama girksėti: *negikviestų, negigersiu, negiužkėlei, negiimk, negipriimkit...*

*Negigerk, motinyte, šitų svetelių alučio,
Pakaks mano jaunuolytės gailių ašarėlių.
Negiimk, motinyte, šito vargelio dovanėlių,
Neparduok, motinyte, didžian vargelin manęs jaunuolytės¹.*

Ar ne pirmą kartą tokiomis ilgomis eilutėmis suskambo lietuvių grožinėj kūryboj aukštaičių verkavimai?

M. Valančius čia paskelbė ir retoką dinamiškai prasidedančią aukštaitišką dainos „Oi, žiba žiburėlis“ versiją:

*Žib žib žiburėlis, lab lab vakarėlis!
Ar čia visi sugulę, ar čia visi sumigę?²*

Tai, kaip jis aprašinėja Viduklės parapiją, parodo, kad jau anuomet šitame kampe buvo populiarios naujoviškos dainos: „Perleidau metų apie šimtą koki“, „Gerai, Dieve, padarei“, „Oi broliukai, negerai“, „Kada pradėsiu dainuoti“, „Meskit šalin tuščią dvokiančią barielką“. Greta to, vaizduodamas vestuves, parodo, kad čia dar gyvos oracijos, ir paskelbia vieną iš pirmųjų tokį puikų piršlio korimo dekretą, švytintį visa liaudies retorikos puošnybe.

„Palangos Juzėje“ detalai piešiant papročius, cituojant ištisus tautosakos kūrinius, ryškūs tampa lokaliniai skirtumai. Kartais M. Valančius dar ir mėgina paaiškinti jų priežastis. Kad ir pasakojimuose apie Šiaurės Lietuvos burtus. Papasakojęs, kaip Joninių naktį moteriškos ėjusios į upę, „plovės pačios, mazgojo savo drobinus ir šukavos, o tai vis darė, kad tą metą vyrus gautų“, kaip „laumių paprotį tebeplildo mergelės apie Biržus ir Pabiržę, ko Žemaičiuose nuo seno nebėra“, apsakęs apie raganas, tariamai pieną atimančias, dar užsiminęs, jog apie Biržus esančios bobelės, sugėbančios varduoti gumbus, skaudulius, lekiančiąją ugnį, „antkryčius“, maldas, metančias į vandenį, kad ir ūkininkai burtininkauja, baigia visą kalbą, klausdamas vieno išmintingo žmogaus: kodėl čia tebėra burtų ir pagoniškų papročių? Tas atsako: „Dėl to: 1) joguei arti yra Kuršas, sėdynė visokių niektikėjimų,

juk ir mūsosios bobelės ten mokos varduoti; 2) dar dėl to, jogei čia daug yra kalvinių, kurių bambizai nepeikia tų papročių; 3) dėl to, jog ir mūsų, katalikų, kunigai nieko tame dalyke lig šiolei nesakė”³.

Taigi M. Valančius pabandė vienas pirmųjų tų skirtumų priežastis atskleisti, ieškodamas jų ir tautų sąlytyje, ir religinių bendruomenių nuostatuose.

Peršokę į kitą laikotarpį, į XX a. trečiąjį dešimtmetį, susiduriame su pirma stambia unikalia vienos etnografinės srities dainų savitumo studija – su „Džūkų poetika“. Ji priklauso B. Sruogos plunksnai. Apžvelgdamas V. Krėvės-Mickevičiaus užrašytas dainas, jis pradžioje aptaria įvairius bendresnius dalykus: dainų klasifikavimas pagal vietas (Marcinkonys, Merkinė, Perloja, Valkininkai) pateisinamas, jei siekiama filologinių tikslų. Pateisinamas ir „jeigu dainos būtų kilusios iš kraštų, besiskiriančių kiek žymiau geografine padėtimi ar istorinės laimės žvilgsniu, kaip antai Rytprūsiai ir Dzūkija, Suvalkiečiai ir Žemaičiai ir t. t.“⁴ Kitas teiginys liečia A. R. Niemio ir A. Sabaliausko rinkiniu atskleistus dainavimo būdus, šių faktų tarptautinę reikšmę: „Tasai rinkinys metė labai gyvos šviesos į tautosakos apskritai kaip tokios pradžią, užuomazgą ir ūgį“⁵. Lietuvių dainologijai svarbu žinoti, ar šie dainavimo būdai išliko tiksliai šiaurės rytuose, tai vėl esą atvertų ne vieną tautosakos gyvenimo paslaptį. B. Sruoga šiame darbe pabrėžia vienoje vietoje užrašytos tautosakos vientisumą, individualumą: „Bene kiekvienas tautosakos rinkinys, viename krašte užrašytas, yra savyje aprėžtas vienumas. Nelyginant tai būtų kurio individualinio poeto eilėraščių rinkinys ar kartais net ir už tokį rinkinį tikslesnis. Rėzos, Juškos, Basanavičiaus, Niemi-Sabaliausko ir kt. užrašyti tautosakos rinkiniai – vis tai atskiros individybės“⁶. B. Sruoga sutinka, kad jie turi daug bendro, visa mūsų poetinė tautosaka sentimentali, erotiška, rinkiniuose daugybė tų pačių motyvų, tų pačių poetinių formulių. Bet čia prasideda ir skirtumai: „Nėra tokio motyvo, kuris visuose rinkiniuose būtų vienodai rutuliojamas, reta tokia poetinė formula, kuri visur būtų vienodai pavartota. Kiekviename tautosakos rinkiny pasireiškia jeigu ne stilius, tai bent daugiau ar mažiau raiški maniera bendriems motyvams rutulioti, bendrosioms formuloms naudoti, maniera, kuri žymioj daly priklauso nuo vietos istorinių ir geografinių aplinkybių“⁷.

Turėdamas šitokias išankstines nuostatas, autorius toliau leidžiasi analitiškai perkratinėti džūkų paskelbtąsias dainas labai įvairiais poetikos, stiliaus, meninės vertės, raidos aspektais, kartkartėmis pateikdamas apibendrinimų, pavyzdžiui, kad džūkai „racionalistiškiau nusistatę negu arčiau pajūrio gyvenančios giminės“⁸ (tai rodo ir dažnas razumėlio kartojimas), kad jiems prastai sekasi šmaikštauti, užtat puikuojašis liūdnomis dainomis. Antai girninėse dainose „lyrinis elementas yra plačiau ir gražiau išrutuliotas negu giminingose dainose šiaurės Lietuvoj“⁹. Džūkai neturį ypatingų ironijos formulių, jie naudoją padėties humorą. Atskiri posakiai vertinami kaip brutalus realizmas, mediciniškas realizmas, to priežastys – dainų užsikrėtimas proziškais dalykais, kaimynų slavų įtaka ir pan. Atkreipiamas dėmesys į didelę karo motyvų gausą džūkų dainose ir šitų dainų liūdnumą. Beje, jos vadinamos gavėnios dainomis. „Kas gi kitas liaudies vaizduotėje gavėnia, jei ne tolydis liūdėjimas <...>. Krikščioniškos gavėnios atbalsio džūkų gavėnios dainose nė pėdsako, – jose tėra, pasakytai, *psichologiška gavėnia*“¹⁰.

Tarp poetinių formulių B. Sruoga ypač iškelia paralelizmus. „Dzūkų paralelizmo pažiūra – išsikeriojęs dvejanaris, pasakyta, dvišakis paralelizmas, kuriuo dzūkai pralenkia visas kitas lietuvių gimines“¹¹. Nagrinėdamas simboliką, pastebi, kad dzūkų dainose nėra žilėlės, kepurėlės simbolių. O analizuodamas vainiko, žirgo, lino simbolius, daug kur nurodo modernizaciją, suirimą. Užtat putino simbolika plačiausiai išrutuliotą: „Berods, tiktai dzūkų dainose jisai pasižymi pradžiaprade gyvybe“¹². B. Sruoga atkreipia dėmesį, kad epitetai čia ryškiai vartojami ir tuo atsiliekiama nuo Šiaurės Lietuvos.

Sukaupęs pastabas, autorius konstatuoja: „1) dzūkų tautosakoj žymu palinkimo į epišką kūrybą, palinkimo, kuris ryškėja iš stipriųjų epiškų paralelizmų, iš daugelio karo dainų pradžios strofų ir atskirų dainų; 2) dzūkų tautosaka, kaip ir visų lietuvių giminių, reiškia tendencijos „modernizuotis“, tai yra dainos, kokios kilmės jos būtų, atrūkę nuo davusio joms susikurti akstino, kas kartą įgauna vis daugiau lyrikos savybių, pasineria erotikoj, išvirsta dainuškomis; 3) pro paviršutinę dzūkų dainų „modernizaciją“ prasi-muša joje gilios senovės atgarsiai; 4) dzūkų tautosakoj labai žymus procentas karo dainų; 5) karo dainos su epinėmis strofomis yra originalesnės; prasidedant lyrinėms strofoms, ypač pereinant į erotiką, dainos darosi šabloninės; 6) daugely karo dainų epiška pradžia neatatinka lyriškai pabai-gai – dažnai galima lengvai praveisti sieną tarp epiško ir lyriško pobūdžio strofų; 7) Šarūno vardas Dzūkijoje yra plačiai žinomas; 8) Balino pilies vardas ir dainose yra minimas“¹³.

B. Sruoga baigia išvadas samprotavimais apie galimas istorines karo dainų ir Šarūno vaizdinio šaknis, apie tai, jog nėra medžiagos, liudijančios lietuvius turėjus epą, nebuvę jo prielaidų lietuvių psichinėje sandaroje, ir dar pateikia šiek tiek dzūkų poetinės ideologijos, kuri ypač atsiskleidžia iš skirtingų socialinių sluoksnių vertinimo, iš grožio supratimo apibūdinimų.

Kaip galima numanyti, ne vienas B. Sruogos pastebėjimas yra taiklus, bet kiti teiginiai, pavyzdžiui, samprotavimai apie Šarūną ir jo dainas, tikrai nepagrįsti, daromi remiantis vien šiuo rinkiniu. Pavojų, kuris gresia dėl šitos aplinkybės, autorius suvokė ir darbo pradžioje, tarsi teisindamasis ir pateikdamas pamatą taip daryti, rašė: „Iš vieno kalbamojo rinkinio medžiagos apie visą Dzūkijos tautosaką gal ir nevertėtų spręsti, bet šiaip ar taip kalbamasai rinkinys yra dzūkų atstovas“¹⁴. Jei iš tikrųjų rinkinys būtų visai autentiškas, remiantis dideliu tautosakos reiškinių pasikartojimu, būtų galima daryti svarius ir taiklius apibendrinimus. Bet čia prisidėjo Krėvės labai individualus santykis su daina, nutrynęs ribas tarp autentiškos liaudies ir rašytojo kūrybos. Todėl tokia imponuojančiame keliamais klausimais B. Sruogos darbe atsirado ir neįžvalgios analizės, ir nepamatuotų teiginių.

Kas galėjo išgelbėti nuo tokio pavojaus, kas galėjo apsaugoti tyrinėtoją nuo nepatikimų tekstų? Tuo metu šitokios paramos dar nebuvo. Tik XX a. antroje pusėje buvo sudarytas dainų katalogas, kuris ir tapo pagrindiniu pagalbininku aiškinantis tekstų patikimumą. Lietuvių liaudies dainų katalogas-kartoteka pradėtas naudoti nuo septintojo dešimtmečio. Dešimtmečio pabaigoje išėjusi P. Jokimaitienės monografija „Lietuvių liaudies vaikų dainos“ (1970) gali būti ryškus pavyzdys, kokios perspektyvos atsivėrė turint po ranka sugrupuotus variantus. Antai autorė apie dainą „Tupi grūšioj pelė-

da", kuri žinoma visoje Lietuvoje, jau gali kalbėti remdamasi 133 variantų visuma: „Aukštaičių ir žemaičių liaudies kūrėjai, apdainuodami pelėdos įvaizdį, sukuria raiškių epitetų: margaplunksnė, kukulakė, apželtakė, didžiagalvė. Tuo tarpu dzūkiškose versijose linkstama į siužetiškumą – pridodamas įdomus epizodas apie pelėdos kelionę į Vilnių“¹⁵. Tai siejasi su B. Sruogos mintimis, kad dzūkų dainose epitetų mažiau, kryptama į epiškumą. Bet P. Jokimaitienė apibendrina remdamasi variantų visuma! Be to, ji mano, kad šiuo atveju epiškumą stiprinantis epizodas yra vėlyvesnis dainos sluoksnis.

Susisteminta medžiaga leido tyrinėtojai aprašyti visą įvairovę, atskleisti nebe spėjama, o konkrečią variantų sklaidą. Pavyzdžiui, P. Jokimaitienė rašo, jog: „Pinu pinu pyne“ – „tai ištisas lizdas savarankiškų, viena nuo kitos smarkiai nutolusių versijų, kurios paplitusios gana siauram regione („Pinu pinu pyne“ žinoma tik Dūkšto, Rimšės, Švenčionių, „Liūli liūli šiaudų kūlį“ – Obelių, Rokiškio, Dusetų apylinkėse, didesnę plotą apima versija „Atlėkė erelis dideliu gūželiu“, ji gyvuoja apie Kabelius, Marcinkonis, Liškiava, Valkininkus, Jiezna)“¹⁶. „Rytinių Lietuvos regionų versijose („Pinu pinu pyne“, „Ožkele barzdele, du du du“) yra fantastinių motyvų, kurių kilmės tektų ieškoti apeiginėj kalendorinėj poezijoj <...>. Versijose, paplitusiose toliau į šiaurę ir į vakarus, šių motyvų nebesutinkame. Čia vyrauja buitinis vaizdas...“¹⁷

Be abejo, P. Jokimaitienė savo monografija stengiasi apžvelgti lietuvių liaudies vaikų poezijos visumą ir nesiekia išsamiai apibūdinti atskirų teritorijų ypatumus, tendencijas, bet kartu nepraleidžia progų parodyti geografinę varijavimo įvairovę, ieškoti jos priežasčių, palyginti mūsų dainas su kaimyninių tautų dainomis. Antai šiaurinių žemaičių lopšinėse atsekama latvių lopšinių įtaka, o lopšinės apie katinėlį ir višteles (Švenčionių, Zarasų apylinkės) susiejamos su baltarusių lopšinėmis¹⁸. Monografijoje norima išryškinti ne tik sąsajas, bet ir teritorinio varijavimo meninius ypatumus. Pavyzdžiui, nagrinėdama dainą „O kur tu buvai, oželi mano“, P. Jokimaitienė išskiria 4 versijas („oželio“, „juodo barono“, „kiškelio“, „sūnelio“), nurodo kiekvienos jų paplitimo teritoriją, artimumą latvių, lenkų, baltarusių, ukrainiečių atitikmenims, vaizdavimo, raiškos bruožus. Šit „sūnelio“ versijoje konstatuojama, kad „daugumoje variantų sūnelis tėra tik pasyvus stebėtojas“, kad „pagrindinis fabulos epizodas yra šurpi plakimo scena“ (daug kur malūnininkas užplakamas vaito negyvai), kad „šioje versijoje išnyksta juokavimas. Socialinė skriauda išreiškiama realistiškai, naudojami įvaizdžiai, būdingi rekrūtų ar socialinio protesto dainoms: „šunes kraują lakė“, „kraujo pilni čebatėliai“ ir pan.“¹⁹ Pažymima, kad čia yra likę kiek ne kiek žaismingumo, sunkų įspūdį slopina mažybinės formos.

Šitoks ir panašus meninis nagrinėjimas, daromas išryškintus konkrečius varijavimo regionus, – pirmas žingsnis į tų regionų tautosakos meninio savitumo gilų pažinimą.

Teritoriniai matmenys naudojami ir reikalingi ne tik tautosakos mokslo *sui generis* darbuose, t. y. kai tiriama tautosaka kaip tradicinis žodžio menas (oralinė literatūra), bet ir kitokios orientacijos tyrinėjimuose. Aiškios nuostatos pabrėžti tautosakos regioninį, sritinį diferencijuotumą etnografiniuose, kultūrologiniuose, neretai – ir mitologiniuose, religijotyros veikaluose. Puikus pavyzdys – N. Vėliaus knyga „Senovės baltų pasaulėžiūra“ (1983),

kuria išryškinti „senovės baltų dar mitine gamtos ir visuomenės samprata paremtos pasaulėžiūros skirtumai, einant iš vakarų į rytus <...>. Daugiausia abejonių, nustatant atskirų arealų ribas, šiaurės rytų Lietuvoje kėlė Biržų ir Kupiškio rajonai, o pietinėje – Kaišiadorių, Prienų, Lazdijų“²⁰. Nepaisant šių keblumų, darbe plačiai operuojama įvairių rūšių tautosakos ir kitų kultūros faktų regioninės diferenciacijos duomenimis, siekiama jais pagrįsti iškeltas teorijas. Antrame skyriuje „Lietuvių tautosakos skirtumai“ (p. 65–94) atskleidžiami tautosakos rūšių, atskirų žanrų, teminių grupių ir pavienių kūrinių, tipų paplitimo regionuose skirtumai, kaip antai mitologinių sakmių apie Perkūną, Saulę, laumes, aitvarus, kaukus, padavimų apie keliaujančius ežerus, piliakalnius, karus, apie milžinus ir jų veiklą, nugrimzdusius miestus, dvarus, apie keiksmazodžių, mininčių Perkūną, rupūžę, žaltį, apie epitetų *baltas, juodas*, skaičių formulių nevienodą vartojimą dažnumą Lietuvos teritorijoje. Skyriuje „Mitinis poetinis gyvūnų pasaulis“ (p. 94–115) tyrinėjamas skirtingas šių vaizdinių populiarumas etiologinėse, mitologinėse sakmėse, padavimuose, vaikų folklore, pasakose. Panašiai skyriuje „Mitinis poetinis augalų pasaulis“ (p. 115–139) nušviečiamas nevienodas ažuolo, uosio, šermukšnio, lazdyno, alksnio, beržo, eglės, įvairių javų, šakniavaisių populiarumas atskiruose rajonuose, remiantis dainomis, sakmėmis ir pan. Žinoma, paplitimo skaičiavimai, kai jiems techniškai ar metodiškai iki galo nepasirošta, gal ne visada pakankamai preciziškai ar vienareikšmiškai interpretuojami (pvz., mėnulio siejimas ir su rytų, ir su vidurio arealu²¹). Bet tai pirmas toks grandiozinis užmojis iškelti įvairių tautosakos reikšmių, pradedant rūšimis, baigiant epitetais, regionines skirtybes, vienyti jas į sistemą, spręsti archajiškos pasaulėžiūros problemas.

Tačiau teritorinis matmuo tautosakos tyrinėjimuose kartais, o gal ir dažnai nėra dominuojantis. Nuošaliai, šešėlyje jis gali atsidurti struktūrinės pakraipos darbuose, pavyzdžiui, B. Kerbelytės knygoje „Istorinė pasakų struktūrų ir semantikos raida“ (1991). Arba – kai siekiama išsamiau aprašyti atskleisti būdingus, bendrus lietuvių tautosakai požymius, nesidomint jų regionine įvairove. Taip pateikiama velnio personažo analizė N. Vėliaus knygoje „Chthoniškasis lietuvių mitologijos pasaulis“ (1987).

Beje, šituo ir kitais panašiais atvejais teritorinis matmuo neišnyksta, tik pasikeičia mastelis. Greta tautosakos regionų, išryškinamų Lietuvos žemėlapyje, ne taip reta, kai tiriamoji teritorija esti visa šalis, valstybė (ir dar lietuvių gyvenamos žemės už jos sienų), – juk ir ji yra regionas Europos žemyno mastu. Teritorinis aspektas numanomas ir tada, kai kalbama apie tos ar kitos tautos tautosaką, nes tauta visad susijusi su vieta, kraštu. Tad ir lietuvių tautosakos tyrinėjimai, kai apibūdinimai daromi tautos mastu, yra neabejotinai, kad ir ne statmukiškai, teritoriškai angažuoti, jų projekcija visada nukreipta į lietuvių apgyventus plotus, į ten vykstantį ar vykusį gyvenimą. Beje, neretai šitokiais stambiais dydžiais, ištisomis tautomis, jų tautosaka operuojama, kai atliekami lyginamieji tyrinėjimai.

Antai M. Vymerytė didžiuliame vokiečių kalba parašytame rankraštyje „Romanų, germanų ir aisčių pasakos su eilėmis“ (1934), analizuodama 17 tipų tekstus, sprendama įvairias jų formas, kilmės, plitimo problemas, nuolat kreipia dėmesį į nacionalinius pasakų ypatumus. Ji aptaria ir materialinį, ir dvasinį šių pasakų pasaulio pagrindą. Italų pasakos išsiskiria miesto kultūra,

vokiečių – pilių ir kaimo, o aisčių – taip pat valstiečių kultūra. Darbe yra daug išvalgių pastabų apie skirtingą pasakų herojų elgesį, charakterį įvairiose tautose, apie jų pasaulėjautos, moralės, socialinių santykių skirtumus, apie pasakos veiksmo vietą, ypatumus ir pan. Daroma išvada, kad materialinės kultūros atspindžiais įvairių tautų pasakos labiau skiriasi negu dvasios kultūra.

J. Balio darbuose dažnai kryptingai naudojami teritoriniais matmenimis. Tai ryšku jau nuo 1935 m. paskelbtos studijos apie dainą „Nuo žirgo kritęs bernelis“ (Tautosakos darbai. – K., 1935. – [T.] 1), kur, apžvelgus ir įvertinus lietuviškus variantus (konstatuojama, kad geriausi variantai ir didžiausia dalis – iš Mažosios Lietuvos, Žemaitijos ir Pietų Lietuvos), paieškopus ir neradus ryškesnių paralelių latvių, germanų, estų, rusų, lenkų folklore, atkreipiamas dėmesys į ukrainiečių, serbų, bulgarų, taip pat čekų, vėndų atitikmenis, daroma prielaida apie galimą slavišką kilmę. Darbe „Perkūnas lietuvių liaudies tikėjimuose“ (Tautosakos darbai. – K., 1937. – [T.] 3) iškeliami nemaža atitikmenų ir kitų tautų, visų pirma germanų ir slavų, tikėjimuose.

Lyginamieji tyrimai buvo tęsiami, gilinami XX a. antroje pusėje. D. Sauka knygoje „Tautosakos savitumas ir vertė“ (1970) įvairiomis progomis, gretindamas lietuvių ir kitų tautų dainas, pasakas, smulkiosios tautosakos kūrinis, siekia parodyti meninius jų savitumus, skirtingą indėlį į pasaulio meninės kūrybos aruodą. Pavyzdžiui, išaukštines lietuvių išpuoselėtos „paproinės“ poezijos išstobulintą artizmą, pabaigia lietuvių dainų apibūdinimą gretinimu su tokia pat išraiškinga nepapratine lyrika, kokios yra rusų tęsiamosios dainos: „Lietuvių dainų švelnus, tylus džiugesys, susimąstymas ar susisielojimas ir rusų dainų bekraštė gėla, pagiežos, aitrumo ir sielvarto subrandinta“²². „Intymumas ir patetika. Tokios lyrizmo išsivystymo kryptys atrodo vaisingiausios visoje liaudies poezijoje, kur, kaip pasekėme daugelyje apžvelgtų kitų tautų dainų, linkstama labiau į objektyvų siužetinį pasakojimą, agliutinaciją arba pirmapradiškai neišplėtotą sandarą. Greta tęsiamų dainų geriau suvokiame visą estetinę vertę prisilietimo prie miglotų, trapių ir lengvai pažeidžiamų širdies paslapčių. Po tokiu jautriu prisilietimu glūdi kitočia – iš esmės giedresnė ir ramesnė – pasaulėjauta, pastovi ir tvirta savo gyvenimiškuoju pamatu“²³.

Ryškūs ir visos sandaros skirtumai: rusų tęsiama daina, būdama atvira, veržli, pasižymi nevaržomos formos laisve „pradedant nė kiek neribota, dažnai plačiai nusitęsiančia eilute, bestrofiškumu, baigiant asociacine kompozicija“, o lietuvių dainos visa kruopščiai suderinta, simetriškai turtinga, muzikaliai išplėtotą, „kiekvienas žodis čia parinktas, iškeltas viršum kitų, o dažnai ir be saiko ornamentuotas“. Sudrausmintą formą skaidriausius išgyvenimus išreiškia labai plastiškai: „Intymus svajingumas, išstobulinta forma ir plastika“²⁴.

Tai vienas pavyzdžių, rodančių, kokius meninių vertybių savitumus skatina atskleisti skirtingas kultūros tradicijas turinčių tautų liaudies poezijos sugretinimas.

Ne tik dainos, bet ir kiti žanrai teikia daug galimybių suvokti įvairių tautų tautosakos bendresnes skaidos tendencijas. K. Grigas, daug metų susitelkęs prie patarlių ir priežodžių, lyginamaisiais tyrinėjimais praskleidė

daug reikšmingų tendencijų šioje kūrybos sferoje. Savo monografija „Lietuvių patarlės“ (1976) jis detaliai, įvairių tautų pavyzdžiais parodo, kokį didelį vaidmenį savitoms nacionalinėms patarlėms ar jų versijoms atsirasti turi fonika, eilėdaros pradai. Minėta monografija ir stambi publikacija „Patarlių paralelės“ (1987) padeda suvokti veiksnius, kurie lemia nevienodą tarptautinių patarlių ir priežodžių išplitimą, sudaro prielaidas jiems skirtingai varijuoti atskiruose Europos regionuose. Gretinimas K. Grigui leido išskirti paraleles, kurios būdingos tik lietuviams ir latviams: „Nerasdami šių priežodžių atitikmenų kitų tautų šaltiniuose, juos vadiname baltiškais. Meninio vaizdo branduolį sudarantys frazeologizmai juose išskyla kaip dviejų kalbų poetinės stilstikos bendrybė. Tad giminingų kalbų raiškos priemonių bendrasis fondas bus palikęs išskirtinumo žymę šių priežodžių kūryboje <...>. Labiausiai giminytės ryšiai krinta į akis atitikmenyse, turinčiuose vienodų ar panašių fonetinių sąskambių“.²⁵

Greta tokių K. Grigas išskiria patarles ir priežodžius, vartojamus lietuvių-latvių ir vienos kaimyninės tautos kalboje. Lygindamas baltų ir tik baltarusių folklore užrašytus tekstus, daro prielaidą: „Jei iš tiesų šios paremijos kitoms slavų tautoms nežinomos, galima spėti apie jų baltišką kilmę“²⁶. Lyginimo didelis diapazonas leido autoriui brėžti ir didesnių regionų ribas, – išskirti Rytų ir Vakarų Europos, o kitais atvejais – Rytų ir Vidurio Europos paremijas.

Tautosakininkai M. Vymerytė, J. Balys, D. Sauka, K. Grigas ir kiti lygina lietuvių tautosaką su kelių tautų analogiška kūryba, ryškina panašumus ir skirtumus įvairių Europos regionų mastu. Tuo tarpu S. Skrodenį pirmiausia domina dviejų tautų – lietuvių ir suomių – ryšiai, ypač pastebimi tautosakoje. Savo knyga „Baltai ir jų šiaurės kaimynai“ (1989) jis tęsia A. R. Niemio ir kitų pradėtus darbus, nuodugniai nagrinėja sutampančias dainas, paralelinius motyvus, siužetus, aptarinėja ir kitas hipotezes apie rusų ir lietuvių dainų kontaktus, pavyzdžiui, apie baltiškos metrikos poveikį suomių senosioms aliteracinėms eilėms.

Tyrinėjimais ir apibendrinimais, iškeliančiais vienos tautos, – pavyzdžiui, lietuvių, – tautosakos bruožus, savybes, procesus, neretai įsitraukiamas ir į kitokių uždavinių sprendimą. Tokie tyrinėjimai padeda aiškintis pačios tautos, kuriančios šį meną, savybes. Abipusio ryšio tarp liaudies meno ir tautos gvildenimas atskirais istorijos tarpsniais įgyja didelį aktualumą, ypač išskylant tautinio identiteto klausimui.

Nuo XIX a., sustiprėjus Lietuvoje nacionaliniam judėjimui, intensyvėja dėmesys pagrindiniams veiksniams, vienijantiems žmones į tautinę bendruomenę, t. y. dėmesys lietuvių kalbai, istorijai, būdai, kultūrai, sykiu ir papročiams, tautosakai. Visas XIX ir XX a. laikotarpis yra paženklintas kovos dėl šių brangių tautai dalykų.

Tautosaka, o ypač liaudies daina, tampa stipriu dvasios ryšiu, padedančiu žmonėms pajusti tikrą vidinį bendrumą. V. Kubilius knygoje „XX amžiaus lietuvių lyrika“ (1982) yra atkreipęs dėmesį į šiuos reiškinius XX a. pradžioje. Antai dailininkai, rengę pirmąją (po spaudos draudimo) lietuvių dailės parodą, prisipažįsta, kad, garsiai plėsdami liaudies dainas, „pasijusdavo esą broliai“. Liaudies daina, suskambėjusi scenoje, skausmingai užgaudavo tautinės savigarbos jausmą. Užguitos tautos vaikams ji tapdavo sukre-

čiančiu įvykiu, o kartais savotiška tautinio sąmoningumo demonstracija. 1905 m. vasarą Vilniuje chorui užtraukus lietuviškas dainas, publika atsistojo ir klausėsi jų iki galo stovėdama. Kompozitoriaus S. Šimkaus žodžiais, paprasčiausios dainos skambėdavo simfonijomis. Rašytojas Vaižgantas, cituojamas minėtoje knygoje, šitaip apibūdino dainos reikšmę: „Ir ta daina nebuvo vien garsas, harmonija, pavasario *scherzo*, bet drama, malda, troškimas, viltis, pasipriešinimas ir protestas. Daina visus mus jungė į vieną, būsimą kilnų sutartinį darbą“²⁷.

Tautiškumą keliantį vaidmenį liaudies daina išlaiko visą XX amžių. Per 50 sovietinės okupacijos metų, grumiantis lietuvių tautai su nutautinimu, rusinimu, bendrame kultūrinio savarankiškumo judėjime svarbi vieta tenka liaudies dainai kaip reiškiniui, mažiau paklūstančiam ideologinėms deformacijoms. Ji, kaip ir šokis, kita tautosaka, liaudies menas, lieka vienas iš itin akivaizdžių dažnai emocionaliai tautinį susipratimą, vieningumą demonstruojančių dalykų net tai tautos daliai, kuri atsidūrė ekstremaliose sąlygose (Sibiro tremtyje, priverstinėje emigracijoje į Vakarų pasaulį).

Būdama esminga tautinio bendrumo apraiška, tautosaka patraukia dėmesį kaip šaltinis pažinti tautos charakterį, prigimtį. Drauge aktualinama ir jos vertė: iškyla nepaprasta jos svarba profesionaliajai poezijai ir muzikai, čia randančiai nepakartojamo originalumo ir tautiškumo, tokių svarbių meno raidoje dalykų.

Geriau pažinti tautos charakterį, itin sunkiai apčiuopiamą ir nusakomą tautinio identiškumo požymį per tautosaką, o visų pirma per liaudies dainą, stengiamasi seniai. Pastangos pastebimos nuo pirmųjų mėginimų straipsniuose, knygų įvaduose apibūdinti lietuvių dainų ir jų kūrėjų charakterį ir nenutrūko ligi šiol. Žinoma, folkloro specialistai teigia, kad neturima nepriekaištingos metodikos šiems dalykams tirti²⁸. Šitokia rezignacija, o juolab viltis, kad pagalbą nežinia kada suteiks sociologija ar tautų psichologija, vargu ar paguodžia. Išėjties turbūt reikia ieškoti folkloristikos teikiamose galimybėse. Dainų tyrinėtojai ir mėgėjai, nelaukdami iš kitų pagalbos, dėjo ir deda pastangas apčiuopti ir lietuvių dainų „charakterį“, ir pačių kūrėjų psichiką, būdą, „tautos dvasią“. Jau pirmoji lietuvių liaudies dainų estetinė charakteristika, duota Lesingo („Koks naivus sąmojis! Koks žavus paprastumas!“), tarsi pranašavo daugybę kitų daugiau ar mažiau taiklių vertinimų. Antai XIX a. pradžioje L. Réza, grožėdamasis lietuvių liaudies dainų prigimtinio dorovingumu, implikuoja tą bruožą ir patiems kūrėjams – lietuvių tautai. Jis sako, kad jausmų švelnumas liudija dvasios kilnumą. Liaudies dainose vyrauja tyra moralė ir taurus jautrumas dorai. Lietuvių dainų raiška patraukia švelniu intymumo tonu, grakštumu ir gracingumu. Čia akivaizdus tautai būdingas grožio supratimas, kuris yra giminingas dorovingumui²⁹.

Bėgo laikas, plėtėsi dainų pažinimas, keitėsi estetiškos tyrinėtojų pažiūros, – lietuvių dainose imta pabrėžti kitus momentus.

Tarkim, XX a. viduryje kultūrologas, filosofas Antanas Maceina, apibūdinamas lietuvių liaudies dainos charakterį, atkreipia dėmesį į jos dabartiškumą ir gyvybingumą, pabrėžia, kad ji esanti pasaulio ir sielos vienybės išraiška, o gausybė deminutyvų ryškiai demonstruoja vidinės būties taiką. Gilindamasis į lyrizmo prigimtį ir savitumą, tvyrantį jų liūdesį aiškina mote-

riško kūrybinio prado vyravimu, interpretuoja moters išgyvenimus egzistencialistinės filosofijos dvasia³⁰.

Susiklostė tradicija kalbėti apskritai apie lietuvių dainas ir iš jų spręsti apie lietuvių būdą, charakterį. Toks sintezuojantis požiūris turi pagrindą. Nemaža dalis lietuvių liaudies dainų yra labai paplitusios. Tokių gausu meilės, vestuvių, šeimos, karo, vaikų ir kitų žanrų dainose.

Tačiau nuodugnesni tyrimai rodo, kad abstrahuotai, sintetiškai vertinant reikiamai neatsižvelgiama į įvairius etnografinius, sritinius, žanrinius dainų skirtumus.

Domėtis liaudies dainų žanrų regionine diferenciacija traukia perspektyva geriau suvokti jų reikšmę atskirų etnografinių sričių kultūrai. Gyvavusių žanrų dainomis dainininkai nuolat išliedavo širdį, tai buvo jų meninės saviraiškos formos. Jos ir modeliavo ateinančių kartų saviraiškos būdus. Atsigręžkime į žemaičių valiavimus, kuriuos dainavo vyrai šieną pjaudami. Kiek juose žodžiais nenusakomo vitališko džiūgavimo. Ar nebuvo kartą per metus pasikartojantis gaivališkas emocijų protrūkis uždaram, mažakalbiui žemaičiui gyvybiškai svarbus, vienas gyvenimo pilnatvės pasireiškimo atvejų? O štai dzūkų ir rytų aukštaičių raudos, iš dalies – ir rugiapjūties dainos, yra tikra šimtmečiais trunkanti šio arealo moterų ryškaus nuoširdumo, atvirumo, jausmingumo manifestacija. Kartu minėti žanrai aštrino šiuos bruožus, vertė juos giluminiais kūrybos šaltiniais.

Skirtingų etnografinių sričių žmonių būdo, charakterio atspalvius – pavyzdžiui, aukštaičių, iš dalies ir dzūkų impulsyvumą, atlapaširdiškumą – savaip utriuodami pabrėžia liaudies anekdotų kūrėjai. Šitie būdo, charakterių skirtumai yra tapę ir literatūros vaizdavimo objektu. Kaip čia neprisiminsi lietuvių literatūros klasiko J. Tumo-Vaižganto įvairiomis progomis vaizduotų aukštaičių ir žemaičių skirtumų.

Etnografinių sričių koloritas pastebimas įvairiose tradicinės dvasios kultūros apraiškose. Kaip pavyzdį norėčiau paminėti aukštaičių ir žemaičių lopšines, kurių skirtumus yra taikliai aptarusi P. Jokimaitienė. Pagal funkciją, atlikimo būdą jos priklauso tam pačiam žanrui, bet ryškiai skiriasi poetika ir muzikine raiška. Štai lopšinė „Ucia lylia tu, mažaji“, užrašyta iš garsios rytų dzūkų dainininkės Kristinos Skrebutėnienės:

1. *Ucia lylia tu, mažaji,
Ucia lylia tu, drabna(ja).*
2. *Kadu tavi išliuluocie,
Kadu tavi išsiūruocie.*
3. *Lig pečelium cvircia cvircia,
Lig berželia aukščia aukščia,*
4. *Lig užalui drūcia drūcia,
Lig gulbelei balcia balcia,*
5. *Lig kiškeliui greicia greicia,
Lig paukštelei sparcia sparcia³¹.*

Grakšti ir tauri poezija liejasi iš šitos ir kitų analogiškų dainelių. Jų kalbinė raiška daininga, muzikali.

Visai kitokia nuotaika padvelkia žemaičių tekstas, užrašytas 1961 m. Kretingos rajone:

*A-a a-a apapa,
Zuikis vaka lingava.
Balingodams apsnūda –
Nu kriesleli nusprūda.
Nu kriesleli nusprūda,
Katins nosį atkonda³².*

Tai tipiška žemaičių lopšinė. Ji tranki, juokaujama, kartais net stačiokiška. Humoristinis atspalvis apskritai būdingas žemaičių liaudies dainoms.

Kaip matome, aukštaičių ir žemaičių lopšinių skirtumai aiškūs: tai visai skirtingi struktūriniai tipai, juos galima būtų laikyti atskiromis lopšinių žanro atmainomis. Šitokios skirtingos arealinės lopšinių atmainos, tūkstančius kartų kartojamos, nejučia veikė žemaičių ir aukštaičių atžalas, leisdamos jų dvasios galioms įgyti savitą atspalvį.

Taigi tautos identitetas, pasireiškęs kalba, papročiais, kultūra, psichine struktūra, realiai reiškia tapatumą, neneigiantį įvairovės. Tai liudija ir lietuvių kalbos tarmės, materialinės ir dvasios kultūros savitumai, ryškūs tautos teritorijoje.

Kitas klausimas, ar išlieka tradicinė tautosaka tiek pat esminga tautos identiškumo dalimi, kai natūraliai sparčiai nyksta, virsta meniniu palikimu. O naujoviška juk nei užima tokios vietos šiandienos lietuvių gyvenime, dažnai ryškiai internacionali, mažai apibūdina greitai kintančios tautos psichiką.

Baigdamas noriu pabrėžti, kad šiuo straipsniu nesiekta išsamiai apžvelgti, kaip teritoriniai matmenys naudojami lietuvių tautosakiniame darbe (iš tyrinėjimų paminėta tik nedidelė dalis), nei atskleisti istorinę raidą šiuo aspektu, o tik atskirais pavyzdžiais parodyti, kokia plati jų taikymo skalė. Kadangi erdvė, kaip ir laikas, yra žmonių, o sykiu ir jų kūrybos egzistavimo būtina, universali sąlyga, galima teigti, kad erdvinis (arba teritorinis) matmuo ir tautosakai yra esminis, todėl daugelio tautosakos mokslo krypčių ir mokyklų yra vienaip ar kitaip respektuojamas. Šis matmuo gali būti dėmesio centre ir gali būti beveik nepastebimas. Dažnai jis slypi už tautinės atribucijos matmens: kai tiriama kurios nors tautos tautosaka, aišku, kad ji egzistuoja ar egzistavo teritorijoje, kur gyvena tos tautos žmonės. Teritorinių tautosakos tyrimų tendencijos dvi: siekiama atskleisti tautos kūryboje vidinę sklaidą ar išryškinti tautų ar net žemynų tautosakos ypatumus. Vienu atveju regionai palyginti smulkūs, įmanomi išsamesni aprašymai, detalesnė analizė, kitu atveju – regionai stambūs, ir siekiama apibendrinti tik atskirus broožus, savybes. Į teritorinius matmenis atsižvelgiama tiriant tautosakos genezę, paplitimą, raidą, atlikėjus ir atlikimo būdą, kūrybos meninę vertę ir ypatumus įvairiais aspektais – rūšies ir žanro, raiškos ir turinio ir t. t. Šie matmenys svarbūs ne tik tautosakos kaip žodžio meno mokslui. Ir periferiniai darbai, tiriantys ją sociologiniais, kultūrologiniais, mitologiniais, etnografiniais, psichologiniais ir kitais aspektais, neišvengiamai susiduria su teritoriniais skirtumais. Kaip vienas iš pavyzdžių buvo pateiktas tautinio identiteto ir tautosakos ryšio sudėtingumas, tapatybės ir įvairovės vienuma.

- ¹ *Valančius M.* Raštai. T. 1. – V., 1972. – P. 269.
- ² Ten pat. – P. 271.
- ³ Ten pat. – P. 263.
- ⁴ *Sruoga B.* Dainų poetikos etiudai. – K., 1927. – P. 124.
- ⁵ Ten pat. – P. 125.
- ⁶ Ten pat. – P. 128.
- ⁷ Ten pat. – P. 129.
- ⁸ Ten pat.
- ⁹ Ten pat. – P. 132.
- ¹⁰ Ten pat. – P. 137.
- ¹¹ Ten pat. – P. 143.
- ¹² Ten pat. – P. 151.
- ¹³ Ten pat. – P. 167–168.
- ¹⁴ Ten pat. – P. 129.
- ¹⁵ *Jokimaitienė P.* Lietuvių liaudies vaikų dainos. – V., 1970. – P. 72.
- ¹⁶ Ten pat. – P. 88.
- ¹⁷ Ten pat. – P. 89.
- ¹⁸ Žr. ten pat. – P. 36.
- ¹⁹ Ten pat. – P. 65.
- ²⁰ *Vėlius N.* Senovės baltų pasaulėžiūra. – V., 1983. – P. 262.
- ²¹ Ten pat. – P. 8, 128.
- ²² *Sauka D.* Tautosakos savitumas ir vertė. – V., 1970. – P. 268.
- ²³ Ten pat. – P. 269.
- ²⁴ Ten pat. – P. 271.
- ²⁵ *Grigas K.* Patarlių paralelės. – V., 1987. – P. 30.
- ²⁶ Ten pat. – P. 31.
- ²⁷ Cit. pagal: *Kubilius V.* XX amžiaus lietuvių lyrika. – V., 1982.
- ²⁸ *Suppan W.* Das Volkslied: Seine Sammlung und Erforschung. – 2. Aufl. – Stuttgart, 1978. – P. 40.
- ²⁹ *Rėza L.* Lietuvių liaudies dainos. – V., 1964. T. 2. – P. 340–341.
- ³⁰ *Maceina A.* Das Volkslied als Ausdruck der Volksscele: Geist und Charakter litauischer Dainos // *Commentationes Balticae.* – Bonn, 1955. II. 3. – P. 30–35.
- ³¹ Lietuvių liaudies dainynas. T. 1: Vaikų dainos / Parengė P. Jokimaitienė, Z. Puteikienė. – V., 1980. – P. 56.
- ³² Ten pat. – P. 67.

TERRITORIAL DIMENSIONS IN A WORK OF FOLKLORE

LEONARDAS SAUKA

Summary

The article features theoretical aspects of the problem with reference to the territorial restrictions of Lithuanian folklore publications and to the obvious interest in regional folklore characteristics revealed in the works of M. Valančius, B. Sruoga, P. Jokimaitienė. A hidden manifestation of territorial dimension in folklore works on Lithuanian folk creation as well as that of other nations (the research of M. Vymerytė, J. Balys, D. Sauka, K. Grigas, N. Vėlius, S. Skrodenis) is also being considered here. So are some moments of coherence of the national character and territory as reflected in folklore and illustrated by the differences in the lullabies of east-southern Lithuanians (dzūkai) and those of western Lithuanians (žemaičiai).